

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Директор Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна

НАПН України
проф. Л.Б.Лук’янова

“ ”

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**НЕПЕРЕРВНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК
ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ
У ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА**

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь 01 «Освіта» за спеціальністю 011 «Науки про освіту»

Навчальна програма «Неперервний професійний розвиток педагогічного персоналу у Федеративній Республіці Німеччина» для здобувачів ступеня доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти у галузі 01 «Освіта» за спеціальністю 011 «Науки про освіту»

Розробники: доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник Н.М. Авшенюк, кандидат педагогічних наук Л.М. Дяченко.

Навчальна програма затверджена до друку на засіданні вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Протокол № 8 від “24” червня 2019 року

Голова вченої ради

Л.Б. Лук’янова

Основою навчальної програми є розгляд актуальних питань професійного розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів у Федеративній Республіці Німеччина. У програмі представлено теми, які розкривають стан професійної підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл в університетах ФРН, особливості педагогічної практики і стажування в школі, шляхи подальшого професійного розвитку. Зміст програми передбачає ознайомлення з нормативно-правовою базою педагогічної освіти у ФРН, розгляд теоретико-методологічних і методичних основ неперервного професійного розвитку педагогів у Німеччині.

Навчальна програма може використовуватись викладачами закладів вищої та післядипломної педагогічної освіти. Вона стане корисною науковцям, педагогічним працівникам, керівникам закладів освіти різного рівня, магістрантам і студентам, а також тим, хто цікавиться розвитком педагогічної освіти у зарубіжних країнах.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Кінець XX – початок XXI століття ознаменувався стрімкими соціально-економічними і політичними змінами у суспільстві в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів. У міжнародних правових актах (документи ЮНЕСКО, Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Ради Європи а інші) зазначено, що саме потенціал учительського корпусу є основою забезпечення високої якості та конкурентоспроможності освіти на світовому ринку праці, а вчитель XXI століття проголошений носієм суспільних змін.

На особливому значенні підготовки педагогічних працівників, котрі є основною рушійною силою створення та модернізації національної системи освіти, наголошено також у ключових українських документах, таких як: Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» Кабінету Міністрів України (2017), Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про додаткові заходи щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників у 2018 р.» (2018), Концепція розвитку педагогічної освіти МОН України (2018), галузева Концепція розвитку безперервної педагогічної освіти (2013).

Одним із можливих шляхів запровадження якісних змін у систему неперервної педагогічної освіти є врахування результатів наукових пошуків та прогресивних ідей зарубіжного досвіду. Інтерес до системи професійного розвитку педагогічних працівників у ФРН зумовлений низкою причин, зокрема: ця країна має багаті історичні традиції освіти, що дає їй змогу відігравати провідну роль у галузі світової науки і освіти; вона є однією з найбільш розвинених і відкритих країн Європи; Німеччина є однією з країн-ініціаторів та активним учасником процесу створення європейського простору вищої освіти і має значний досвід у галузі професійної підготовки і професійного розвитку фахівців у нових соціокультурних умовах.

Метою викладання спецкурсу «Неперервний професійний розвиток педагогічного персоналу у Федеративній Республіці Німеччина» є сформувати у слухачів знання про наукові та змістово-дидактичні засади і організаційні умови професійного розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у Федеративній Республіці Німеччина; навички критичного осмислення зарубіжного досвіду неперервної педагогічної освіти; обґрунтування можливостей впровадження конструктивних ідей німецького досвіду у системі безперервної педагогічної освіти України.

Основними **завданнями** вивчення спецкурсу «Неперервний професійний розвиток педагогічного персоналу у Федеративній Республіці Німеччина» є розвиток таких компетентностей:

– інтегральна компетентність: здатність аналізувати національні особливості систем безперервної педагогічної освіти, виявляти конструктивні ідеї зарубіжного досвіду професійного розвитку педагогічного персоналу, знаходити аргументацію для обґрунтування шляхів використання цих ідей для оновлення вітчизняної системи безперервної освіти;

– загальна компетентність: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; критичного осмислення наукових теорій, основних принципів, змісту, форм і методів професійного розвитку педагогічного персоналу; діалогового спілкування про ідеї, проблеми, шляхи їх вирішення в галузі неперервної педагогічної освіти на національному й міжнародному рівні; саморозвитку і самовдосконалення протягом життя з високим рівнем автономності; соціальної відповідальності за управління професійним розвитком і власним саморозвитком; розуміння національних особливостей систем безперервної педагогічної освіти, повага до їх відмінностей;

– професійна компетентність: знання та володіння методами опису, ідентифікації й класифікації особливостей професійного розвитку педагогічного персоналу; уміння знаходити, обробляти та аналізувати інформацію про еволюцію систем безперервної педагогічної освіти зарубіжних країн з різноманітних джерел; уміння здійснювати порівняльний

аналіз освітньо-наукових проблем професійного розвитку педагогічного персоналу на національному, регіональному і місцевому рівнях; уміння виявляти способи взаємозбагачення національних освітніх систем шляхом використання зарубіжного досвіду; здатність застосовувати знання про сучасні досягнення зарубіжжя у вітчизняній предметній галузі.

Основою навчальної програми є розгляд актуальних питань професійного розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів у Федеративній Республіці Німеччина. Аналіз його змісту, форм і методів організації дає змогу окреслити можливості використання прогресивних ідей німецького досвіду педагогічної освіти у системі вищої і післядипломної педагогічної освіти України. У програмі представлено теми, які розкривають стан професійної підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл в університетах ФРН, особливості педагогічної практики і стажування в школі, шляхи подальшого професійного розвитку. Зміст програми передбачає ознайомлення з нормативно-правовою базою педагогічної освіти у ФРН, розгляд теоретико-методологічних і методичних основ неперервного професійного розвитку педагогів у Німеччині.

Навчальна програма може використовуватись викладачами закладів вищої та післядипломної педагогічної освіти. Вона стане корисною науковцям, педагогічним працівникам, керівникам закладів освіти різного рівня, магістрантам і студентам, а також тим, хто цікавиться розвитком педагогічної освіти у зарубіжних країнах.

СТРУКТУРА СПЕЦКУРСУ

Назви змістових модулів і тем	Денна форма навчання			
	Усього	У тому числі		
		Лекції	Семінари, практичні	Самостійна робота
Змістовий модуль № 1 Професійний розвиток педагогічного персоналу в системі неперервної педагогічної освіти ФРН				
Тема 1. Теоретичні засади професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН	8	2	3	4
Тема 2. Законодавче забезпечення професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН	8	2	4	5
Тема 3. Організаційні умови професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН	8	2	4	4
Разом за змістовим модулем 1	30	6	11	13
Змістовий модуль № 2 Змістово-дидактичні засади професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН				
Тема 4. Напрями професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН	8	2	2	5
Тема 5. Форми і методи професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН	8	2	4	5
Тема 6. Стажування і підвищення кваліфікації педагогічних працівників у ФРН	8	2	4	4
Разом за змістовим модулем 2	30	6	10	14
Усього годин	60	12	21	27

ЗМІСТ СПЕЦКУРСУ

Змістовий модуль I.

Професійний розвиток педагогічного персоналу в системі неперервної педагогічної освіти ФРН

Тема 1. Теоретичні засади професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН (5 год)

Професійний розвиток як складова розвитку людських ресурсів. Стан професійної підготовки і розвитку учителів загальноосвітніх шкіл у ФРН на початку XXI століття. Концептуальні підходи та моделі професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у ФРН. Компетентнісний підхід як концептуальна основа професійного розвитку вчителів. Методологічні підходи та принципи професійного розвитку вчителів у німецькому дискурсі.

Семінарське заняття (2 год):

Концептуальні підходи та моделі професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у ФРН

Аналіз наукових праць німецьких науковців дав змогу виявити низку концептуальних і методологічних підходів, які є найбільше актуальними в сучасних умовах реалізації професійного розвитку педагогічних працівників, зокрема: особистісно орієнтований підхід, андрагогічний, акмеологічний та компетентнісний.

Учені-педагоги з Німеччини розглядають особистісно орієнтований підхід як важливу умову модернізації післядипломної педагогічної освіти та забезпечення ефективності професійного розвитку педагогічних працівників. Його характерними особливостями є такі: особистісна орієнтованість, самостійність, умотивованість навчання дорослих, опертя на їхній життєвий і практичний досвід, спрямованість на розв'язання проблем професійного розвитку педагогів, що має на меті виявлення індивідуальних пізнавальних

здібностей учителів; максимальне вивчення й використання їхнього індивідуального досвіду; допомогу кожному пізнати себе, самовизначитись і самореалізуватися. Це забезпечить формування в педагога культури життєдіяльності, розвиток здатностей продуктивно будувати своє повсякденне життя і правильно визначати його цілі, тобто становлення суб'єктності особистості, її культурної ідентифікації та формування механізмів самореалізації, саморозвитку, самовиховання.

Інші німецькі вчені як найбільш оптимальну й перспективну основу навчання й розвитку дорослої людини, зокрема й педагога, розглядають андрагогічний підхід (за теорією андрагогічної організації процесу навчання (Дж. Д'юї, Е. Ліндемман, М.Ноулз, П.Джарвіс), основною умовою якого є врахування професійного досвіду педагогічних працівників і спрямованості на досягнення практичних цілей. Основними характерними рисами андрагогічного навчання дорослих дослідниками визначено такі:

- 1) самостійне здійснення організації процесу свого навчання (індивідуалізація), оскільки дорослій людині важливе відчуття власної участі в будь-якому рішенні стосовно неї, а не пасивне сприйняття рішення інших: умотивованість, глибока потреба дорослого в самостійності, у самокеруванні; провідна роль того, хто навчається, у процесі навчання; самостійне визначення тим, хто навчається, особливостей навчання (залежно від досвіду, рівня підготовки, психофізіологічних, когнітивних особливостей тощо);
- 2) використання у процесі навчання досвіду того, хто навчається (цей досвід використовується як одне із джерел їх навчання), та інших людей;
- 3) ситуативність змісту навчання і форм його організації, що означає його конкретність, прив'язаність до професійної діяльності. Як адекватні такому навчанню дослідники розглядають проблемне навчання, дискусії, імітаційні, рольові і ділові ігри, проектні завдання тощо;
- 4) висока ефективність навчання.

Актуальним є також акмеологічний підхід, що дає змогу з'ясувати суб'єктивні та об'єктивні фактори, які сприяють досягненню вершин

професіоналізму. Акмеологічний підхід до професійного розвитку трактується вченими як особливий методологічний напрям, якому властива низка переваг перед іншими, особливо в оцінюванні й проектуванні перспектив людини. Пріоритетними ознаками цього підходу є такі: 1) орієнтація на професійну зрілість і майстерність як удосконалення на всіх етапах життя й діяльності людини; 2) усебічний розвиток свідомості й діяльності груп (товариств), переконаність у можливості масового вдосконалення; 3) оптимістичне бачення людини, її можливостей, майбутнього; проектування вищих досягнень як окремими особами, так і групами й товариствами.

Компетентнісний підхід кардинально відрізняється від традиційного – «знаннєвого» – за функціями того, хто навчає, і того, хто навчається, у цьому процесі, за метою навчальної діяльності та результатами навчання; водночас він має багато спільних рис із особистісно орієнтованим та діяльнісним підходами. Компетентнісний підхід акцентує увагу на результатах освіти; при цьому як результат освіти розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різних життєвих і професійних ситуаціях.

Загалом поняття «компетентність» трактується німецькими вченими як специфічна здатність людини, необхідна для ефективного виконання конкретної діяльності в певній предметній галузі. Це передбачає наявність у людини загальних і вузькоспеціальних знань, певних навичок, способів мислення, розуміння відповідальності за свої дії тощо.

Сутнісною особливістю компетентнісного підходу є визначення результативно-цільової спрямованості освіти, що є його безперечною перевагою порівняно з іншими традиційними та інноваційними підходами. Компетенція – це ціль освітньої діяльності, а компетентність – міра, ступінь, повнота її досягнення конкретним суб'єктом освітньої діяльності. Кінцевим результатом навчання є сформованість компетентностей людини, перенесення акцентів з рівня знань суб'єктів навчання на їх уміння використовувати інформацію для вирішення практичних проблем.

Тому вдосконалення професійної компетентності вчителів на основі компетентнісного підходу передбачає оцінку готовності фахівців певного освітньо-кваліфікаційного рівня до професійної діяльності на основі наявності в них визначених стандартами компетентностей [6]. Це означає, що в організації навчання та розвитку педагогічних працівників із наявних технологій, форм і методів навчання, які впроваджуються в системі освіти, потрібно обирати ті, що найбільше сприяють формуванню у фахівців професійної компетентності – налаштувань, цінностей, знань, умінь і навичок, якостей, – необхідних для якісного здійснення професійної діяльності.

До професійної педагогічної компетентності відносяться такі її складові: методологічна, предметна, психолого-педагогічна й методична. Тому про педагога як фахівця судять за рівнем сформованості у нього професійної компетентності – інтегральної якості особистості, що має зазначені складові й дозволяє фахівцеві найбільш ефективно та якісно здійснювати професійну діяльність, а також сприяє його саморозвитку і самовдосконаленню.

Тема для самостійного опрацювання (2 год):

Компетентнісний підхід як концептуальна основа професійного розвитку вчителів

Завдання:

1) Проаналізуйте як у німецькомовних наукових джерелах визначається термін «Kompetenz» (компетентність) (Х. Рот (H. Roth), Ф. Вайнерт (F. Weinert), Е. Кліме (E. Klieme), Н. Шапер (N. Schaper)).

2) Порівняйте чи співпадає трактування цього поняття з визначенням «компетентність» і «компетенція» у вітчизняних наукових працях (Національний освітній глосарій).

3) Охарактеризуйте передумови розвитку компетентності (за Д. Ерпенбеком ((J. Erpenbeck) і Ф. Хейзе (V. Heyse)).

4) Презентуйте формулу ефективного виконання професійної діяльності (за Ф. Вайнертом) на прикладі власного педагогічного досвіду.

5) Обґрунтуйте структуру професійної педагогічної компетентності (за К.-О. Бауером (K.-O. Bauer)).

6) Проаналізуйте компонент моделі професійної педагогічної компетентності (за Г. Леман (G. Lehmann) і В. Ніке (W. Nieke)).

7) Зробіть висновок, що є метою підготовки і професійного розвитку вчителя загальноосвітньої школи у ФРН.

Тема 2. Законодавче забезпечення професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН (5 год)

Пріоритети державної освітньої політики у ФРН щодо забезпечення професійного розвитку педагогічних працівників. Законодавчі та нормативно-інструктивні документи федерального і регіонального значення, що є основою функціонування системи безперервної педагогічної освіти. Національні стандарти як нормативна основа професійного розвитку педагогів. Аналіз стандартів професійного розвитку учителів загальноосвітніх шкіл у ФРН. Моніторинг якості освіти як інструмент управління професійним розвитком педагогічних працівників.

Семінарське заняття (2 год):

Законодавчі та нормативно-інструктивні документи федерального і регіонального значення, що є основою функціонування системи безперервної педагогічної освіти

Законодавчу базу, яка регламентує професійний розвиток педагогічних працівників у ФРН, складають законодавчі акти федерального й регіонального значення та нормативно-інструктивні документи Постійної конференції міністрів освіти і культури федеральних земель, зокрема: Основний закон ФРН (Конституція); Рамковий закон «Про вищу освіту»; земельні закони, а саме: «Про вищу освіту», «Про підготовку вчителів», «Про

державну службу», «Про шкільну освіту»; розпорядження земельних Міністерств освіти, а саме: «Про організацію першого державного екзамену», «Про організацію другого державного екзамену», «Про організацію стажування»; постанови Конференції міністрів освіти і культури.

Основою законодавства сучасної ФРН є Конституція – Основний закон, відповідно до якого федеральні землі на регіональному рівні здійснюють врегулювання усіх питань шкільної, вищої освіти, підвищення кваліфікації та освіти дорослих. Одним з важливих законодавчих актів ФРН, який регламентує підготовку фахівців в університетах є Рамковий закон «Про вищу освіту». Ним визначено пріоритети та орієнтири організації і функціонування вищих навчальних закладів, діяльність яких деталізована у земельних законах про вищу освіту.

Деталі здобуття професійної педагогічної освіти і підвищення кваліфікації відображені у земельних законах «Про підготовку вчителів». Не всі земельні закони про підготовку вчителів детально розкривають аспекти підготовки фахівців-педагогів. У переважній більшості федеральних земель питання першого і другого державного екзаменів, стажування регламентуються окремими постановами і розпорядженнями земельних Міністерств освіти: «Про організацію першого державного екзамену», «Про організацію другого державного екзамену», «Про організацію стажування». У федеральних землях, які не мають окремого закону про підготовку вчителів, врегулювання цього питання здійснюється у межах земельних законів «Про державну службу», оскільки вчитель у ФРН визнаний державним службовцем.

Крім законодавчих актів федеративного та регіонального значення, що регламентують питання підготовки і професійного розвитку педагогічних кадрів для загальноосвітніх шкіл, є ряд нормативно-інструктивних документів, які не мають статусу законодавчих актів, але є основою для укладання навчальних програм та узгодження регіональних особливостей професійної педагогічної підготовки і розвитку – це постанови Постійної

конференції міністрів освіти і культури, назви яких розміщено у додатках до дисертації.

Означимо найважливіші з них:

1. Спільна заява Президента Конференції міністрів освіти і культури федеральних земель, Голови профспілки працівників освіти і Голови професійного об'єднання вчителів (2000 р.). Цим документом було визначено завдання сучасного вчителя і наголошено на високому значенні ролі вчителя у вихованні підростаючого покоління.

2. Стандарти професійної підготовки вчителів, затверджені постановою Конференції міністрів освіти і культури (2004, 2014 рр.). У змісті стандартів визначено компетентності, яких повинні набути учителі під час навчання і професійного розвитку для ефективної реалізації щоденної педагогічної діяльності. Вони є орієнтиром подальшого професійного розвитку і підвищення кваліфікації.

3. Загальнофедеративні вимоги до змісту підготовки вчителів за предметом викладання та його дидактикою (2008, 2015 рр.). Цим документом визначено сукупність фахових знань за предметом викладання та його дидактикою для вчителів усіх типів шкіл у ФРН.

4. Спільні рекомендації Конференції ректорів вищих навчальних закладів та Конференції міністрів освіти і культури «Педагогічна освіта для школи у різноманітності» (2015 р.). У документі офіційно зафіксовано необхідність доопрацювання стандартів професійної підготовки і розвитку вчителів з метою забезпечення готовності майбутніх учителів до роботи з учнями в умовах інклюзивної освіти.

Загальнофедеральні вимоги і рекомендації щодо врегулювання окремих аспектів підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл відображено у таких документах Конференції міністрів освіти і культури: «Рекомендації щодо визначення професійної придатності на першій фазі підготовки вчителів» (Постанова Конференції міністрів освіти і культури від 7 березня 2013 р.); «Загальнофедеративних вимогах до проведення стажування та

заключного державного екзамену» (Постанова Конференції міністрів освіти і культури від 6 грудня 2012 р.); Постанова щодо підготовки вчителів мистецьких дисциплін (Постанова Конференції міністрів освіти і культури від 6 грудня 2012 р.).

Окремі пункти з вимогами до професійної діяльності вчителів загальноосвітніх шкіл у ФРН містяться також у земельних законах «Про шкільну освіту».

Така децентралізація управління системою освіти ФРН, з одного боку, забезпечує різноманітність, створює конкурентні умови, дозволяє швидко вирішувати питання на рівні окремої землі з урахуванням потреб місцевого населення, зокрема контролювати процес підготовки фахівців, але з іншого боку зумовлює виникнення розбіжностей у системі освіти на рівні федерації. Особливо актуальними ці питання виявились на шляху реалізації ідеї Об'єднаної Європи. Процеси створення Європейського простору вищої освіти стали провідним чинником ключових змін у законодавчих актах і нормативно-інструктивних документах з врегулювання системи неперервної педагогічної освіти у ФРН.

Тема для самостійного опрацювання (2 год):

Аналіз стандартів професійного розвитку учителів загальноосвітніх шкіл у ФРН

Завдання:

1) Проаналізуйте основні пункти Стандартів підготовки вчителів за блоком «Науки про освіту». На їхній основі відбувається структурування змісту програм професійного розвитку вчителів німецьких загальноосвітніх шкіл усіх типів.

2) Визначте у чому полягає позитивне значення утвердження стандартів для підвищення якості підготовки учителів загальноосвітніх шкіл у ФРН (за працями Ю. Олькерс (J. Oelkers), Е. Терхарт (E. Therhart), Е. Кліме (E. Klieme)).

3) Чому затверджені стандарти отримали ряд критичних зауважень (за В. Герцог (W. Herzog), С. Рех (S. Reh))?

4) Розгляньте як вітчизняні компаративісти (Н. Авшенюк, О. Локшина, Л. Пуховська) характеризують процеси стандартизації педагогічної освіти у різних країнах світу, у тому числі в Німеччині.

5) Поясніть які завдання сучасного вчителя покладено в основу означених стандартів (Постанова Конференції міністрів освіти і культури федеральних земель від 5 жовтня 2000 р.).

6) Розгляньте як у німецьких стандартах підготовки вчителів визначену мету навчання і цілі викладання.

7) Здійсніть порівняльний аналіз вітчизняних і німецьких стандартів підготовки вчителів.

Тема 3. Організаційні умови професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН (5 год)

Багаторівневий характер сучасної системи професійного розвитку учителів у ФРН. Об'єкти організації професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у ФРН. Забезпечення наступності етапів професійної підготовки, стажування і самостійної професійної діяльності педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у ФРН. Особливості управління регіональною освітньою системою підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Створення освітнього середовища загальноосвітнього навчального закладу як засобу управління професійним розвитком учителів.

Семінарське заняття (2 год):

Багаторівневий характер сучасної системи професійного розвитку учителів у ФРН

Сучасна система професійного розвитку учителів практично в усіх землях ФРН має багаторівневий характер. У системі підвищення кваліфікації

і професійного розвитку учителів цієї країни чітко відслідковуються чотири рівні організації: міжземельний, земельний, регіональний, внутрішкільний.

Міжземельний рівень є найбільш глобальним рівнем підвищення професійної майстерності педагогів, який охоплює своїми заходами вчителів багатьох федеральних земель, а інколи і всієї країни. На цьому рівні здійснюються програми міжнародного обміну вчителями, організуються спільні заходи Земельних Інститутів: навчальні поїздки вчителів по ФРН та інших країнах, заочне навчання та інше. Проведення цих заходів на міжземельному рівні курирується різними закладами, наприклад, незалежними академіями, консульствами відповідних держав у ФРН, Німецьким заочним інститутом та іншими.

Система професійного розвитку учителів на земельному рівні включає в себе, зазвичай, систему роботи, направлену на підвищення фахового рівня учителів на території однієї із федеральних земель і часто ототожнюється із роботою Земельного Інституту підвищення кваліфікації вчителів, хоча зміст діяльності цих інститутів не обмежується заходами професійного розвитку вчителів на земельному рівні.

Система професійного розвитку вчителів на регіональному рівні включає і себе курси підвищення кваліфікації при вищих навчальних закладах, різноманітні курси, семінари, конференції. До їх проведення у ФРН існує система вимог: заняття мають бути короткотерміновими; вони мають проводитися недалеко від місця проживання і праці педагогів; на них мають розглядатися проблеми, які особливо актуальні для учителів цього регіону; зміст занять має плануватися з врахуванням побажань самих слухачів і допомагати вирішувати їм конкретні проблеми та труднощі, що мають місце в їх практичній діяльності.

На четвертому рівні об'єктом організації системи професійного розвитку учителів і безпосереднім місцем її реалізації є школа та її педагоги. Вважаємо за доцільне зупинитися детальніше на аналізі змісту і форм професійного розвитку учителів на цьому рівні. У сучасній ФРН цей рівень

професійного розвитку учителів є найбільш поширеним. Це пояснюється не тільки мінімальними бюджетними витратами на їх організацію. Земельні міністерства вбачають у цій формі професійного розвитку учителів можливість перетворити вчителів з «інструменту» у «рушійну силу» реформ освіти в цій країні.

Ідея реалізації концепції професійного розвитку учителів на міжшкільному рівні почала особливо активно пропагуватись у ФРН на початку 80-х років ХХ століття. Періодичною пресою була сформована і поширена думка про те, що на жодному іншому рівні (мається на увазі регіональний, земельний і міжземельний) ідея професійного розвитку вчителів не стоїть так близько до проблем школи і до проблем самих педагогів. Важливим фактором внутрішкільного підходу до реалізації концепції професійного розвитку учителів є конкуренція між школами, викликана зменшенням контингенту учнів.

На внутрішкільному рівні найбільшого поширення набули такі форми професійного розвитку учителів: наради; засідання, присвячені аналізу питань певного навчального предмету; засідання, на яких розглядаються педагогічні проблеми; відвідування уроків; наукові дослідження; гуртки; форуми і педагогічні наради. Кожна із вище названих форм роботи має свої особливості і переваги. Так, наприклад, наради в школах ФРН як форма професійного розвитку учителів на внутрішкільному рівні проводяться тоді, коли виникає потреба ознайомити педагогів з державними документами в галузі освіти, з директивами стосовно змін в навчальних програмах, обговорити нові технології навчання.

Тема для самостійного опрацювання (2 год):

**Об'єкти організації професійного розвитку вчителів
загальноосвітніх шкіл у ФРН**

Завдання:

- 1) Якою є мета діяльності Центру підготовки вчителів як структурного підрозділу університету?
- 2) Розкрийте роль Центрів підготовки вчителів у професійному розвитку педагогічних працівників.
- 3) Якою є мета діяльності Центру шкільної практичної підготовки вчителів як установи, що підпорядкована земельному Міністерству освіти?
- 4) Розкрийте роль Центрів шкільної практичної підготовки вчителів у професійному розвитку педагогічних працівників.
- 5) Охарактеризуйте роль школи як об'єкта професійного розвитку педагогічних працівників.
- 6) У яких випадках відбувається відвідування уроків членами педагогічного колективу.
- 7) Чим педагогічні наради при закритих дверях відрізняються від інших форм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів школи?
- 8) Визначте якими є форми підвищення професійної компетентності німецькими педагогами у неформальних об'єднаннях за інтересами.

Змістовий модуль II.

Змістово-дидактичні засади професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН

Тема 4. Напрями професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН (5 год)

Рівні професійного розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у ФРН. Вплив німецьких освітніх асоціацій і міжнародних благодійних фондів на диверсифікацію напрямів професійного розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у ФРН. Структурування змісту програм професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у ФРН. Професіоналізація і полівалентність у професійному розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у ФРН. Формування мотивації та

створення умов для професійного розвитку педагогічних працівників упродовж професійної діяльності.

Семінарське заняття (2 год):

Структурування змісту програм професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у ФРН

Стандарти підготовки вчителів є рамковою структурою для подальшої розробки курікулуму, формування змісту програм професійної підготовки педагогічних працівників. Центральними пунктами курікулуму підготовки учителів загальноосвітніх шкіл за блоком «Науки про освіту» у стандартах визначено такі: освіта і виховання; професія і роль учителя; стратегії дій у ситуаціях прийняття рішень; проектування навчального процесу і навчального середовища; навчання, розвиток, соціалізація; мотивація успіху та навчальна мотивація; диференціація, інтеграція, підтримка; діагностика, оцінювання, консультування; комунікація, взаємодія та керування конфліктами; медіаосвіта та медіаграмотність; розвиток школи; дослідження в галузі освіти. У стандартах наголошено на особливому значенні підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл усіх типів до взаємодії у гетерогенних групах – здійснення індивідуального супроводу в системі шкільної освіти дітей з обмеженими фізичними і психічними можливостями, обдарованих дітей, мігрантів для забезпечення рівних можливостей і права на навчання на основі принципів гуманізації та індивідуалізації.

Ключовими темами, які включені до програм професійного розвитку педагогічних працівників є такі, що розкривають сферу професійної діяльності вчителя за чотирма галузями – навчання, виховання, оцінюванні, інновації, відповідно до яких визначено компетентності вчителя у теоретичному й практичному аспектах. Подальший розвиток компетентностей забезпечується під час стажування й післядипломної освіти. Зокрема за такими 11 компетентностями:

1) вчителі професійно і науковообґрунтовано планують і проводять уроки;

2) вчителі підтримують навчальну мотивацію учнів, залучаючи їх до навчальних ситуацій, які дають можливість використовувати здобуті знання й досвід;

3) вчителі сприяють розвитку в учнів здібностей до самостійного навчання й праці;

4) вчителі враховують у навчально-виховному процесі соціальні та культурні умови життя учнів, сприяють їхньому індивідуальному розвитку;

5) вчителі сприяють формуванню в учнів життєвих цінностей і норм поведінки, заохочують до самостійного прийняття рішень та розробки плану дій;

6) вчителі знаходять оптимальні шляхи вирішення проблемних ситуацій і виходу з конфліктів під час і поза уроку;

1) вчителі здійснюють діагностування умови навчання і навчального процесу, консультують учнів і батьків;

2) вчителі об'єктивно оцінюють навчальні досягнення учнів на основі прозорих критеріїв;

9) вчителі знають і усвідомлюють вимоги до професії педагога, розуміють свою роботу як державну посаду з особливою відповідальністю та зобов'язаннями;

10) вчителі здійснюють неперервний професійний саморозвиток і самовдосконалення;

11) вчителі беруть участь у плануванні й реалізації шкільних проектів з метою розвитку школи.

У рекомендаціях для ефективного розвитку компетентностей підкреслено, що підготовка і професійний розвиток учителів повинні бути міждисциплінарними, практико і дослідно орієнтованими з обов'язковим розвитком професійної рефлексії. Орієнтирами практичної реалізації розвитку професійних компетентностей майбутніх учителів визначено такі:

- конкретизація теоретичних концепцій за допомогою вербально описаних прикладів професійної педагогічної діяльності, прикладів з літературних джерел, відеоматеріалів, рольових і ділових ігор, моделювання ситуацій;

- аналіз і методологічна інтерпретація змодельованих, зафільмованих чи безпосередньо спостережуваних навчальних ситуацій;

- ведення відеоспостережень;

- апробація теоретичних концепцій студентами під час практики з подальшою рефлексією досвіду педагогічної діяльності у письмових завданнях, рольових іграх;

- аналіз і рефлексія студентами власного попереднього досвіду навчання на основі теоретичних концепцій;

- використання медіаресурсів у навчально-виховному процесі університету й під час стажування у школі;

- участь студентів у науково-дослідних проектах;

- співпраця викладачів університету, консультантів центру шкільної практичної підготовки і вчителів школи з метою планування, проведення і аналізу спільних заходів;

- узгодження діяльності осіб, задіяних у супроводі майбутніх учителів під час практики та стажування в школі.

Ключовими принципами структурування змісту програм професійного розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у ФРН є такі: міждисциплінарності, модульності, рефлексивності.

Структурування змісту психолого-педагогічної підготовки за блоком «Науки про освіту» здійснюється за двома напрямками, а саме: за предметним принципом та за принципом міждисциплінарності з орієнтацією на результат – розвиток компетентностей на основі синтезу знань з різних галузей науки і практики. Зазначимо, що принцип міждисциплінарності є визначальним у процесі оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл у ФРН.

Тема для самостійного опрацювання (2 год):

Професіоналізація і полівалентність у професійному розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у ФРН

Завдання:

- 1) Означте які реформаційні перетворення системи педагогічної освіти активно розпочались у ФРН наприкінці ХХ століття?
- 2) Поясніть для вирішення яких проблемних питань підготовки вчителів у ФРН розроблено модель полівалентності професійної підготовки.
- 3) Охарактеризуйте переваг і недоліків моделі полівалентності у підготовці вчителів (за М. Краул (M. Kraul)).
- 4) Обґрунтуйте чому дискусія щодо найбільш прийнятної моделі підготовки вчителів охопила всю наукову спільноту ФРН?
- 5) Охарактеризуйте якими були результати впровадження моделі полівалентності у федеральній землі Північний Рейн-Вестфалія?
- 6) Порівняйте моделі професіоналізації і полівалентність у професійному розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у ФРН.

Тема 5. Форми і методи професійного розвитку педагогічного персоналу у ФРН (5 год)

Державна підтримка інноваційного розвитку післядипломної педагогічної освіти у ФРН. Форми організації професійного розвитку педагогічних працівників у контексті ступеневої моделі розвитку компетентності А. Мака. Специфіка застосування педагогічних технологій в освіті дорослих. Кооперативне навчання як спосіб оптимізації професійного розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у ФРН. Застосування методів проблемного навчання для аналізу досвіду практичної діяльності педагогічних працівників. Кейс-метод як спосіб формування і розвитку професійних компетентностей вчителів загальноосвітніх шкіл.

Семінарське заняття (2 год):

Специфіка застосування педагогічних технологій в освіті дорослих

У процесі навчання дорослих враховують такі специфічні риси цієї категорії осіб:

- наявність життєвого та виробничого досвіду, що може мати як позитивне, так і негативне значення (окремі професійні стереотипи іноді заважають оволодінню новими професійними навичками);

- особисту оцінку будь-яких знань та їх значення відповідно до власного розуміння, досвіду, мотивів;

- відповідальність за результати навчання, завдяки чому підвищується мотивація до цього процесу;

- чітке усвідомлення мети навчання, що посилює важливість забезпечення відповідності змісту навчання тій меті, яку ставить перед собою слухач;

- активне ставлення до навчання, що вимагає від педагогічних працівників застосування відповідних форм і методів навчання;

- втрачені навички пізнавальної діяльності, у зв'язку з чим постає необхідність самостійного пошуку нових знань, що дуже важливо з огляду на стислі терміни навчання та той факт, що навчання за «шкільною» системою більшість дорослих не сприймає психологічно.

Таким чином, навчання дорослих буде ефективним за умови, що воно:

- зорієнтоване на вирішення конкретних виробничих проблем;

- базується на життєвому досвіді слухачів, з максимальним його використанням;

- спрямоване не на формальну передачу знань, а на розвиток активності учасників у їх здобуванні;

- здійснюється в неформальній, неавторитарній атмосфері взаємодії, взаєморозуміння та взаємоповаги, тобто до кожного зі слухачів педагогічний працівник ставиться як до колеги.

Специфіка навчання дорослих висуває свої вимоги до викладача та до стилю викладання ним навчального матеріалу. Отже, викладач:

- із лектора перетворюється на консультанта, інструктора, тому повинен мати не лише ґрунтовні професійні знання, а й відповідні особисті якості;

- орієнтується на діалоговий стиль спілкування зі слухачами;

- враховує попередній досвід слухачів і допомагає його використовувати, тобто спочатку визначає стартовий рівень, наявні як професійні, так і ті непрофесійні знання та вміння, які можна інтегрувати в професійні;

- має бути готовим до того, що хтось зі слухачів у певному питанні виявиться компетентнішим за нього, а також враховувати побажання слухачів щодо методів навчання;

- оскільки працює з групою людей, різних за віком, рівнем освіти, досвідом тощо, повинен володіти різними педагогічними методами та прийомами, щоб забезпечити індивідуальний підхід до кожного слухача, надати йому необхідну допомогу;

- працює в одній команді з іншими педагогічними працівниками, орієнтуючись на кінцеву мету навчання.

Результати психолого-педагогічних досліджень засвідчили, що в професійній діяльності особливе місце займає мотивація, система пізнавальних потреб, ставлення до одержуваної інформації. Зрозуміло, що традиційні форми навчання (зокрема, лекція, котра все ще залишається найпоширенішим методом навчання) не відповідають зазначеним вимогам. Заслужують на увагу сучасні педагогічні технології навчання дорослих, що враховують особливості цієї категорії осіб і спрямовані на їх активну участь у навчальному процесі. Застосування цих технологій сприяє поліпшенню якості навчання, скороченню його термінів, підвищенню професійної адаптації та конкурентоспроможності слухачів на ринку праці.

Високим рівнем активності слухачів характеризуються проблемні, творчі, дослідницькі, ігрові технології. Від традиційних вони відрізняються не лише методикою викладання, а й високою ефективністю навчального процесу, оскільки дають змогу розвивати у слухачів спеціальні навички (здатність до соціальної інтеграції та компромісів, вміння приймати самостійні рішення, вирішувати конфлікти тощо), підвищувати мотивацію та самосвідомість слухачів, закріплювати теоретичні знання на практиці.

Теми для самостійного опрацювання (2 год):

Кооперативне навчання як спосіб оптимізації професійного розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у ФРН.

Застосування методів проблемного навчання для аналізу досвіду практичної діяльності педагогічних працівників.

Завдання:

1) Проаналізуйте дискусію німецьких науковців щодо ефективності і неефективності застосування форм організації професійного розвитку педагогічних працівників (за Т. Брайтфельд (T. Breitfeld), З. Бльомеке (S. Blömeke), А. Мак (A. Mack), Й. Шютценмайстер (J. Schützenmeister)).

2) Охарактеризуйте основні компоненти ступеневої моделі розвитку компетентності А. Мака.

3) Поясніть чому представники німецької наукової думки вважають кооперативне, практико орієнтоване проблемне і дослідне навчання найбільш ефективними для розвитку професійних компетентностей вчителів загальноосвітніх шкіл.

4) Охарактеризуйте методи кооперативного навчання (наприклад, Н. Хаверс (N. Havers)).

5) Наведіть приклади застосування методів кооперативного навчання з власного досвіду професійного розвитку.

6) Охарактеризуйте методи проблемного навчання (наприклад, М. Вільгельм (M. Wilhelm)).

7) Наведіть приклади застосування методів проблемного навчання з власного досвіду професійного розвитку.

Тема 6. Стажування і підвищення кваліфікації педагогічних працівників у ФРН (5 год)

Шляхи забезпечення змістової і структурної єдності педагогічної освіти у ФРН. Роль центрів підготовки вчителів і центрів шкільної практичної підготовки вчителів у професійному розвитку педагогічних працівників у ФРН. Особливості стажування педагогічних працівників у загальноосвітніх школах ФРН. Портфоліо як систематизована задокументована інформація про розвиток професійної компетентності вчителя. Рефлексивний аналіз індивідуального досвіду педагогічної діяльності вчителя.

Семінарське заняття (2 год):

Особливості стажування педагогічних працівників у загальноосвітніх школах ФРН

Стажування – друга фаза професійної підготовки майбутнього вчителя. Починається після навчання в університеті та складання першого державного екзамену. Претендент на посаду вчителя загальноосвітньої школи переходить у підпорядкування земельного Міністерства освіти для подальшого проходження стажування в школі протягом 18-ти місяців. Супровід стажування здійснює консультант центру шкільної практичної підготовки та вчитель-наставник школи, куди за земельним розподілом направляється стажер. Викладачі університетів у цьому випадку виступають у якості членів експертної групи з питань узгодження змісту підготовки майбутніх учителів у період навчання в університеті та під час стажування. Стажування охоплює три етапи: 1) підготовчий (триває 3 місяці), який передбачає знайомство зі школою, введення в роботу, спостереження, проведення уроків під супроводом учителя-наставника. На цій фазі підготовки стажист не проводить самостійних уроків, що дозволяє уникнути ситуацій

психологічного дискомфорту; 2) активна діяльність (12 місяців), під час якої стажист поєднує самостійне проведення уроків у школі, відповідно до програм шкільних семестрів, із заняттями на базі центру шкільної практичної підготовки (12 годин на тиждень); 3) підсумковий (3 місяці) – екзаменаційний, що завершується екзаменом, орієнтованим на визначення наявності у стажиста компетентностей, затверджених Конференцією міністрів освіти і культури у стандартах підготовки вчителів. Оцінюванню підлягає весь період стажування і здійснюється за участю двох сторін – школи і центру шкільної практичної підготовки.

Як підкреслюють представники Міністерства освіти федеральної землі Північний Рейн-Вестфалія Р. Гердес (R. Gerdes) і Д. Аннас-Зілер (D. Annas-Sieler), розвиток професійної компетентності вчителів передбачає не лише спеціально-предметну, предметно-дидактичну і психолого-педагогічну підготовку, а й високий рівень розвитку особистісної компетентності, тому одним з головних завдань консультантів центру є надання персональної підтримки кожному стажистові такого спрямування:

- утвердження персональної професійної позиції;
- уточнення власної професійної ролі у навчанні й вихованні підростаючого покоління (з урахуванням гендерних особливостей);
- розвиток персональних цілей і визначення перспектив професійного розвитку;
- подолання буденності;
- аналіз власної поведінки і подальший розвиток її позитивних проявів;
- розвиток персональних стратегій подолання ускладнень;
- утвердження власної позиції у ситуаціях прийняття рішень;
- розвиток особистісного потенціалу вчителя для ефективного виконання ним професійної педагогічної діяльності.

Для реалізації практико орієнтованої підготовки вчителів під час стажування у новому курікулумі було виділено 6 полів професійної

діяльності вчителя, відповідно до яких відбувається розвиток професійних компетентностей стажистів. Усі поля не є ізольованими і взаємопов'язані один з одним, а розподіл їх у курікулумі відбувається умовно для конкретизації змісту підготовки вчителів.

Означимо 6 полів професійної діяльності вчителів:

- 1) проведення уроків, створення стійкого процесу учіння;
- 2) реалізація виховних завдань школи і уроків;
- 3) виявлення, підтвердження, оцінювання і стимулювання успішності;
- 4) консультування учнів і батьків;
- 5) врахування індивідуальних особливостей учнів (особливі потреби у навчальні, культурні і соціальні умови життя тощо);
- 6) співпраця з установами системи шкільної освіти, орієнтованими на розвиток школи.

У курікулумі стажування кожне з полів професійної діяльності вчителів деталізоване за такими пунктами:

- 1) ситуації безпосередньої практики, що стосуються професійного поля;
- 2) ключові питання, які можуть виникнути у вчителя у ситуаціях професійного поля;
- 3) зміст підготовки – знання, необхідні вчителеві для вирішення означених питань і ефективної діяльності у ситуаціях поля професійної діяльності вчителя.

Тема для самостійного опрацювання (2 год):

Портфоліо як систематизована задокументована інформація про розвиток професійної компетентності вчителя

Завдання:

- 1) Назвіть обов'язкові компоненти портфоліо педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл ФРН.

2) Обґрунтуйте, що портфоліо є систематизованою задокументованою інформацією про розвиток професійної компетентності вчителя.

3) Як ви вважаєте, чому до портфоліо додають відгуки про роботу педагога від учителя-наставника, консультанта центру шкільної практичної підготовки, викладача університету, учнів.

4) Поясніть з якою метою значна увага під час стажування і підвищення кваліфікації педагогічних працівників приділяється рефлексії власного досвіду.

5) Обґрунтуйте доцільність запровадження портфоліо у практику професійного розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл України.

6) Поясніть чому німецькі дослідники наголошують на необхідності спеціальної підготовки та підвищення кваліфікації осіб, задіяних у здійсненні консультативної підтримки стажистів.

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Концептуальні підходи та моделі професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у ФРН.	3
2	Законодавчі та нормативно-інструктивні документи федерального і регіонального значення, що є основою функціонування системи безперервної педагогічної освіти	4
3	Багаторівневий характер сучасної системи професійного розвитку учителів у ФРН.	4
4	Структурування змісту програм професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у ФРН.	2
5	Специфіка застосування педагогічних технологій в освіті дорослих.	4
6	Особливості стажування педагогічних працівників у загальноосвітніх школах ФРН	4

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Компетентнісний підхід як концептуальна основа професійного розвитку вчителів	4
2	Аналіз стандартів професійного розвитку учителів загальноосвітніх шкіл у ФРН	5
3	Об'єкти організації професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл у ФРН	4
4	Професіоналізація і полівалентність у професійному розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у ФРН.	5
5	Кооперативне навчання як спосіб оптимізації професійного розвитку педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл у ФРН. Застосування методів проблемного навчання для аналізу досвіду практичної діяльності педагогічних працівників.	5
6	Портфоліо як систематизована задокументована інформація про розвиток професійної компетентності вчителя	4

Індивідуальні завдання

Виконання індивідуального завдання (створення й оприлюднення презентації за результатами індивідуальної науково-дослідницької роботи)

Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Залікова робота	Сума
Модуль I			Модуль II				
T1	T2	T3	T4	T5	T6		
10	10	10	10	10	10	15	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Примітка. Отримання протягом семестру 20 балів є необхідною умовою допуску здобувача до підсумкового семестрового контролю.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методи навчання

Словесні, наочні, практичні, демонстрація, дискусія, проблемно-пошукові, дослідницькі, дедуктивні, синтезу та аналізу, метод кейсів, аналіз ситуацій, мозковий штурм, групова дискусія.

Методи контролю

Презентації завдань та творчих робіт, розв'язок проблемних завдань, опитування, аналіз питань семінарських занять, відповіді на питання самоконтролю тем самостійного вивчення.

Методичне забезпечення

Конспект лекцій, методичні рекомендації до виконання завдань самостійного вивчення, методичні рекомендації підготовки до семінарських занять, блок презентаційного матеріалу, оригінали і копії текстів документів німецькою і українською мовами для аналізу, відеоматеріали, перелік питань до заліку.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Авшенюк Н.М. Вплив закордонних стажувань на професійний розвиток учителів в умовах глобалізації / Наталія Авшенюк // Edukacja zawodowa i ustawiczna / pod red. Naukowa Nella Nyczkało, Adam Solak. – Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, 2016. – S. 353–361.
2. Авшенюк Н.М. Зарубіжний досвід розвитку в учителів глобальної компетентності / Н. Авшенюк. – Педагогічна освіта і професійна підготовка в сучасному соціокультурному середовищі: монографія / Товканець Г.В. та колектив авторів / За заг. ред. Товканець Г.В. – Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2018. – 302 с. – С. 28–54.
3. Авшенюк Н.М. Професійний розвиток учителя як проблема порівняльної педагогіки / Наталія Авшенюк, Людмила Костіна // Порівняльна професійна педагогіка: наук. журнал / голов. ред. Н.М. Бідюк – К. ; Хмельницький: ХНУ, 2014. – Вип. 2, том 4. – С. 150–156.
4. Avsheniuk N. Models and principles of teacher professional development in Australia / Nataliia Avsheniuk, Liudmyla Kostina. – Учитель: виміри професійного становлення і міжнародної освіти: монографія / Товканець Г.В. та колектив авторів / За заг. ред. Товканець В.Г. – Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2019. – С. 63 – 85.
5. Андрущенко В. П. Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття / В.П. Андрущенко. – К.: Знання України, 2011. – 109 с. 2. Бабкіна К. В. До питання підвищення кваліфікації вчителів зарубіжних країн / Бабкіна К. В. // Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія. – Випуск № 27. – Частина 1. – 2010., с. 2.
6. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної освітньої діяльності / Ольга Бартків // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2010. - № 1. – С. 52–58.

7. Беккі Е. Плюралистическое образование в Западной Европе на пороге нового столетия / Е. Беккі // Перспективы: вопросы образования. – 1993. – № 2. – С. 123–124.
8. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. – Київ: К.І.С., 2004. – С. 45–49.
9. Бобраков С. В. Особливості педагогічного супроводу у практичній підготовці вчителів у Німеччині / Сергій Бобраков // Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (Київ, 5 червня 2014 р.) / За заг. ред. О. І. Локшиної / Інститут педагогіки НАПН України. – Київ: Педагогічна думка, 2014. – С. 124–125.
10. Бобраков С. В. Передумови реформування професійної підготовки вчителів у Німеччині / Бобраков С.В. // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 1. – С. 126–128.
11. Вакуленко Т. І. Становлення та розвиток системи підвищення кваліфікації вчителів Німеччини: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 / Тетяна Іванівна Вакуленко; Інститут педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ, 1995. – 23 с.
12. Дем'яненко Н. М. Сучасні тенденції підготовки педагогічних кадрів: системний аналіз і спроба моделювання : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.artek.ua /...%20CO.../demyanenko.doc](http://www.artek.ua/...%20CO.../demyanenko.doc)
13. Десятов Т. Професіоналізація як сучасна глобальна тенденція розвитку вищої педагогічної освіти в зарубіжних країнах та Україні / Тимофій Десятов // Порівняльна професійна педагогіка. – 2014. – Том 4 (2). – С. 131-136. 17.
14. Дяченко Л. М. Впровадження компетентнісного підходу як провідна тенденція розвитку педагогічної освіти у ФРН на початку ХХІ століття / Л.

- М. Дяченко // Вища освіта України : Теоретичний та науково-методичний часопис. – 2014. – Вип. 3, дод. 2. – С. 244–248.
15. Дяченко Л. М. Компетентнісний підхід у підготовці вчителів середньої школи у ФРН / Дяченко Людмила Миколаївна // Проблеми освіти: наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНСМС України. – Київ, 2012. – Вип. 70, ч. II. – С. 150–154.
 16. Дяченко Л. М. Особистісна компетентність як фактор розвитку професіоналізму майбутнього вчителя у ФРН / Людмила Дяченко // Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук : мова, освіта, культура : матеріали міжнар. науково-практ. конф., 26–27 квіт. 2012 р., м. Умані. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. – Ч. 2. – С. 99–101.
 17. Дяченко Л. М. Особливості розвитку педагогічної освіти у ФРН на початку ХХІ століття / Людмила Дяченко // Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст: матеріали наук.-практ. семінару, 5 черв. 2014 р., м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред. О. І. Локшиної; Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ: Педагогічна думка, 2014. – С. 135–137.
 18. Дяченко Л. М. Педагогічна майстерність у контексті компетентнісного підходу до підготовки вчителів у ФРН / Дяченко Л. М. // Науковий вісн. Миколаїв. держ. ун-ту імені В. О. Сухомлинського. Сер. : Пед. науки / за ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Миколаїв, 2012. – Вип. 36 : Педагогічна майстерність : Теорія і технології. – С. 87–90.
 19. Концептуальні підходи до розвитку багаторівневої педагогічної освіти в Україні : проект [уклад. В. Андрущенко, І. Зязюн]. – Київ, Вид-во Національного пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – 2011. — 16 с.
 20. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія і практика : монографія / Авшенюк Н.М., Десятов Т.М., Дяченко Л.М., Постригач Н.О., Пуховська Л.П., Сулима О.В. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 280 с.

21. Культура і спільнота у становленні педагога / За ред. К.М. Кларка і Т.С. Кошманової. – Львів: Видавничий Центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2000. – 408 с.
22. Локшина О. І. Становлення «компетентнісної» ідеї в європейській освіті / О. І. Локшина // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали методол. семінару / АПН України, Ін-т педагогіки. – К. : Пед. думка, 2009. – С. 19–33.
23. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі: монографія / Авшенюк Н.М., Кудін В.О., Огієнко О.І., та ін. – К.: Пед. думка, 2011. – 232 с.
24. Неперервна педагогічна освіта в зарубіжних країнах: інформаційноаналітичні матеріали / [Авшенюк Н.М., Годлевська К.В., Дяченко Л.М., Котун К.В., Марусинець М.М., Огієнко О.І., Постригач Н.О., Пилинський Я.М.]; за заг. ред. Н.М. Авшенюк. – Київ: ТОВ «ДКС Центр», 2018. – 150 с.
25. Пазюра Н.В. Професійний розвиток педагогічного персоналу: світовий контекст. Освіта для сучасності : зб. наук. пр. : у 2 т. / Мін-во освіти і науки України, НАПН України, НПУ імені М.П. Драгоманова, Комітет педагогічних наук Польської академії наук, Наукове товариство "Польща-Україна", Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Асоц. ректорів пед.ун-тів Європи ; редкол. : В.К. Кремень (голова), В.П. Андрущенко, Н.Г. Ничкало, Ф. Шльосек (заст. голови) ; Л. Лукьянова, Л. Макаренко, О. Падалка [та ін.] (члени редколегії). – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 399–407.
26. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі в кінці ХХ століття : дис. ... доктора пед. наук; спеціальність 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / Людмила Прокопівна Пуховська. - Київ, 1998. – 354 с.
27. Синенко С. І. Розвиток післядипломної педагогічної освіти в країнах Західної Європи (Англія, Франція, Німеччина) : автореф. дис. ... канд. пед.

наук : 13.00.04 / Синенко Світлана Іванівна; Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН. – К., 2002. – 19 с.

28. Тенденції професійного розвитку вчителів у країнах Європейського Союзу і Сполучених Штатах Америки: монографія / [Дяченко Л.М., Марусинець М.М., Пазюра Н.В., Постригач Н.О., Пилинський Я.М.]. – Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2016. – 282 с.
<http://lib.iitta.gov.ua/705862/>

Додаткова

1. Бобраков, С. В. (2014). Практико-орієнтована спрямованість професійної підготовки вчителів у вищих навчальних закладах Німеччини. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Держ. заклад «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка», Луганськ.
2. Бондар С. Термінологічний аналіз понять «компетенція» і «компетентність» у педагогіці: сутність та структура / Сергій Бондар // Освіта і управління. – 2007. – Т. 10, № 2. – С. 82–90.
3. Братниця Г. Моделі підготовки магістрів освіти у Німеччині (на прикладі університету м. Біліфельд) / Ганна Братниця // Вісник Львівського ун-ту. Серія педагогічна / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2008. – Вип. 24. – С. 232–237.
4. Краул М. Роль педагогических дисциплин в подготовке учителей в Германии: профессионализация или поливалентность? / Краул М. // Ярославский педагогический вестник: научный журнал. – 2002. – № 2. – [Электронный ресурс]. – Режим допуска: http://vestnik.yspu.org/releases/materialy_mejdunarodnogo_seminara/14_4/ (22.01.2016). – Название с экрана. – Язык рус.
5. Махиня, Н. В. (2009). Реформування системи педагогічної освіти Німеччини (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). (Автореф. дис. канд. пед. наук). Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка, Кіровоград.

6. Ausbildung von Lehrerinnen und Lehrern in Nordrhein-Westfalen: Empfehlungen der Expertenkommission zur Ersten Phase / Jürgen Baumert, Erwin Beck, Klaus Beck und andere. – Düsseldorf : Ministerium für Innovation, Wissenschaft, Forschung und Technologie, 2007. – 62 s.
7. Ausbildung von Lehrerinnen und Lehrern in Nordrhein-Westfalen: Kurzfassung der Empfehlungen der Expertenkommission zur Ersten Phase / Jürgen Baumert, Erwin Beck, Klaus Beck und andere. – Düsseldorf: Ministerium für Innovation, Wissenschaft, Forschung und Technologie, 2007. – 13 s.
8. Bauer K.-O. Kompetenzprofil von Lehrer / Bauer Karl-Oswald // Erziehungswissenschaft: Professionalität und Kompetenz / Otto Hans Uwe (Hrsg.) – Opladen, 2002. – S. 49–63.
9. Blömeke S. Universität und Lehrerausbildung / Sigrid Blömeke. – Bad Heilbrunn: Julius Klinkhardt, 2002. – 186 s.
10. Breitfeld T. Neue Lehr- und Lernformen im Spiegel der pädagogischen Praxis / Tanja Breitfeld. – Hamburg : Diplomica, 2009. – 165 S.
11. Bundesrepublik Deutschland. Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen. (2010). Das Eignungspraktikum Das erste Praxiselement der Lehrerausbildung nach dem Lehrerausbildungsgesetz vom 12. Mai 2009: Informationen für Lehrerinnen und Lehrer der Zukunft vom 14. Juli 2010. Düsseldorf: Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen.
12. Bundesrepublik Deutschland. Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen. (2012). Kerncurriculum für die Ausbildung im Vorbereitungsdienst für Lehrämter in den Zentren für schulpraktische Lehrerausbildung und in den Ausbildungsschulen. Schule NRW: Amtsblatt des Ministeriums für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen. Januar (1). Düsseldorf: Ministerium für Schule und Weiterbildung.
13. Bundesrepublik Deutschland. Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen. (2013). Ordnung des Vorbereitungsdienstes und der Staatsprüfung für Lehrämter an Schulen vom 10. April 2011. Schule NRW:

Amtsblatt des Ministeriums für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, Januar (1), 64–71.

14. Bundesrepublik Deutschland. Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen. (2010). Rahmenkonzeption zur strukturellen und inhaltlichen Ausgestaltung des Praxissemesters im lehramtsbezogenen Masterstudiengang. Köln: Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen.
15. Bundesrepublik Deutschland. Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen. (2013). Portfolio-Einlagen für den Vorbereitungsdienst : Erprobungsfassung. Beilage Schule NRW : Amtsblatt des Ministeriums für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen. September (9). Düsseldorf : Ministerium für Schule und Weiterbildung.
16. Bundesrepublik Deutschland. Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen. (2009). Verordnung über den Zugang zum nordrhein-westfälischen Vorbereitungsdienst für Lehrämter an Schulen und Voraussetzungen bundesweiter Mobilität (Lehramtszugangsverordnung – LZV) vom 18. Juni 2009. Gesetz- und Verordnungsblatt für das Land Nordrhein-Westfalen, 16, 327–348.
17. Filmer, F. (2013). Akkreditierung als Qualitätssicherung. Schule NRW: Amtsblatt des Ministeriums für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, Januar (1), 32–34.
18. Gesetz über die Aus-, Fort- und Weiterbildung der Lehrerinnen und Lehrer im Land Berlin (Lehrkräftebildungsgesetz – LBiG) vom 7. Februar 2014. (2014). Gesetz- und Verordnungsblatt für Berlin, 4, 49–54.
19. Gesetz über die Ausbildung für Lehrämter an öffentlichen Schulen (Lehrerausbildungsgesetz) vom 12. Mai 2009. (2009). Gesetz- und Verordnungsblatt für das Land Nordrhein-Westfalen, 14, 308–313.
20. Gröschner, A. (2014). Praxisphasen im Lehramtsstudium: Ausgewählte Befunde zu Wirksamkeit und Gelingensbedingungen. Fokus Praxissemester. In Sebastian Barsch, Myrle Dziak-Mahler (Hrsg.), Das Kölner Modell kritisch beleuchtet:

Werkstattberichte (S. 41–49). Köln: Zentrum für LehrerInnenbildung (ZfL); Universität zu Köln.

21. Havers N. Trainings als innovative Methoden der Lehrerbildung / Norbert Havers// Innovation durch Bildung / I. Gogolin (Herg.). – Oplanden: Leske+Budrich, 2003. – S. 275–285.
22. Herrmann U. Schulen zukunftsfähig machen / Herrmann Ulrich. – Bad Heilbrunn: Julius Klinghardt, 2012. – 174 s.
23. Herzog W. Müssen wir Standart wollen? Skepsis gegenüber einem teoretisch (zu) schwachen Konzept / Walter Herzog // Zeitschrift für Pädagogik. – 2005. – Nr. 51, Heft 2. – S. 252–258.
24. Heyse V., Erpenbeck J. Grundstrukturen menschlicher Kompetenzen. Praxiserprobte Konzepte und Instrumente / Volker Heyse, John Erpenbeck, Stefan Ortman (Hrsg.). – Münster : Waxmann, 2010. – 320 s.
25. Klieme E., Hartig J. Kompetenzkonzepte in den Sozialwissenschaften und im erziehungswissenschaftlichen Diskurs / Eckhard Klieme, Johannes Hartig // Zeitschrift für Erziehungswissenschaft. – 2007. – Nr. 8, Sonderheft. – S. 11–29.
26. Lehmann G., Nieke W. Zum Kompetenz-Modell / Gabriele Lehmann, Wolfgang Nieke. – 14 s. [Elektronischer ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bildungserver-mv.de/download/material/text-lehmann-nieke.pdf> (14.02.2016). – Назва з екрану. – Мова нім.
27. Löhrmann, S. (2013). Weichen für die Zukunft gestellt. Schule NRW : Amtsblatt des Ministeriums für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, Januar (1), 2.
28. Mack A. Kompetenzentwicklung / Alfred Mack // Tag der Lehre 2001. Innovatives Lehren und Lernen. – Karlsruhe : Geschäftsstelle der Studienkommission für Hochschuldidaktik an Fachhochschulen in Baden-Württemberg, 2001. – S. 61–63.
29. Mayr, J. (2006). Theorie + Übung + Praxis = Kompetenzen? Empirische begründete Rückfrage zu den Standards in der Lehrerbildung. Zeitschrift für Pädagogik, 51 (2), 149–163.

30. Oelkers J. I wanted to be a good teacher. Zur Ausbildung von Lehrkräften in Deutschland / Jürgen Oelkers. – Berlin : Bonner Universitäts-Buchdruckerei, 2009. – 98 s.
31. Nieke W. Professionelle pädagogische Handlungskompetenz zwischen Qualifikation und Bildung / Wolfgang Nieke // Pädagogische Kompetenz, Identität und Professionalität / Rapold, Monika (Hrsg.). – Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohendehren, 2006. – S. 35–49.
32. Reh S. Die Begründung von Standards in der Lehrerbildung. Theoretische Perspektiven und Kritik / Sabine Reh // Zeitschrift für Pädagogik. – 2002. – Nr. 51, Heft 2. – S. 259–265.
33. Roth H. Pädagogische Anthropologie. Band II: Entwicklung und Erziehung / Heinrich Roth . – Hannover: Schroedel, 1971. – 510 s.
34. Schützenmeister J. Professionalisierung und Polyvalenz in der Lehrerausbildung / Jörn Schützenmeister – Marburg: Tectum Verlag DE, 2002. – 552 s.
35. Stiller, E. (2011). Arbeitsstand der gemischten Arbeitsgruppe Portfolio Praxiselemente von 30. Juni 2010. In Stiller E. (Leitung), Chancen portfolio gestützter Reflexionsarbeit: Tagungsreader (S. 8–25). Düsseldorf, Köln: Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen; Universität zu Köln.
36. Stiller, E. (2013). Das neue Praxissemester. Schule NRW: Amtsblatt des Ministeriums für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, Januar (1), 26–28.
37. Terhart E. Perspektiven der Lehrerbildung in Deutschland / Ewald Terhart/ – Landsberg: Beltz, 2000. – 160 s.
38. Walke J. Bachelor: Orientierungspraktikum und Berufsfeldpraktikum: Informationen zu den Praxisphasen des Lehramtsstudiums ab WS 2011 – 2012 / Jutta Walke (Hrsg.). – Münster : Zentrum für Lehrerbildung der Universität Münster, 2012. – 16 s.

39. Weinert F.E. Concept of Competence : a conceptual clarification / Weinert F.E. // Defining and Selecting Key Competence / D. S. Rychen, L. H. Saldatik (Eds.). – Seattle: Hogrefe and Hubert, 2001. – P. 45–66.
40. Wilhelm M. Problembasiertes Lernen (PBL) in der Lehrpersonenbildung / Markus Wilhelm und Dorothee Brovelli // Beiträge zur Lehrerbildung. – 2009. – Nr. 27, Heft 2. – S. 195–203.